

KOVÁCS ISTVÁN

A GPS előnyei, alkalmazásának hibái

A felgyorsult, globalizált világ egyes összetevőinek változása, a kommunikáció, valamint az információs technológia hihetetlenül gyors fejlődése hozzájárult ahhoz, hogy megteremtődjön egy új és izgalmas világ, a virtualitás világa. A virtuális világban, annak terében és idejében eltűnik a távolság, az okostelefon, az internet felgyorsította azt a folyamatot, amelyben az ehhez kapcsolódó technika által vezérelt ismeretek a társadalomban élők tudásának szerves részeivé válnak.

Oláh Ferenc szerint ebben a közegben a műholdas helymeghatározás kilépett a katonai, tudományos világból és napjaink egyre fontosabb, az életvitelükre is kiható eljárásává vált.¹

Állítását nem vitatom, de megjegyzem: nem szabad elfelejtenünk, hogy a két legmeghatározóbb szatelita alaprendszer közül a két legismertebb rendszert milyen célból és milyen felhasználási feltételek mellett készítették el és alkották meg. Az első ilyen típusú rendszert ugyanis az Amerikai Egyesült Államok, a másodikat pedig a Szovjetunió fejlesztette ki az 1970-es évek végén elsősorban navigációs feladatok végrehajtására, illetve a militarista, katonai célú felhasználás számára. A NAVSTAR-GPS (*Navigation Satellite Timing And Anging Global Positioning System*, a továbbiakban csak GPS) és a Glonass (*Global Navigation Satellite System*) rendszerek fő eszközként szolgáltak a felhasználási célok megvalósításában, kivitelezésében.

A GPS rendszert elsősorban az Egyesült Államok hadereje ütőképességének fokozására hozták létre, így magától értődően nem kerülhettek forgalomba a jelek vételére és feldolgozására alkalmas vevőberendezések. A fejlesztéseket közvetve finanszírozó polgári szféra nyomásának hatására a szenátus azonban kénytelen volt a rendszer részleges hozzáférhetőségének megteremtésére kötelezni a fejlesztőt. Mivel azonban a hozzáférés csak részleges volt, így nem volt alkalmas arra, hogy minden helymeghatározással kapcsolatos feladatot megoldjon.² Az Egyesült Államok elnökének utasítására viszont a

¹ Oláh Ferenc: Galileo, új európai műholdas helymeghatározó rendszer. Közlekedéstudományi Szemle, 2003/5., 27. o.

² A Global Positioning System és a GPS alapú nyomkövető és ellenőrző rendszer általános ismertetője. ZOÖB Kft., Budapest, 2010, 31. o.

korlátozott hozzáférést (*selective availability*) megszüntették, így hozzáférhetővé és nyílttá váltak a virtuális térben keringő információk, tehát akár a nyílt terepen vagy az óceánon sem okoz gondot, hogy akár néhány méteres pontossággal meghatározzuk a pozícióinkat.³

Korábban viszont ilyen lehetőségek nem voltak, így a helymeghatározásra különféle eljárásokat kellett kidolgozniuk a társadalmaknak. Ilyenek voltak például az égitestek, a csillagok, illetve a bolygók mozgásának, pályájának és egymáshoz viszonyított keringésének a megfigyelései. Ez azonban közel sem szolgáltatott pontos mértéket, hiszen számos bizonytalansági tényezőt (időjárás, számítási hibák) tartalmazott.

Az évek előrehaladtával a társadalmak fejlődése folyamán találni kellett egy olyan megoldást, amely ezeket a hibákat a lehető legnagyobb mértékben kiküszöbölheti. Erre a XX. század második felében kerülhetett sor, amikor a tudományos kutatások, azok eredményei, így legfőképpen a műszaki tudományok vívmányai lehetővé tették az égitestek műholdakkal való helyettesítését. A rádióhullámok segítettek a vizuális megfigyelésekkor, míg a pontos számításokat, azok eredményeit, azaz a matematikai adatszolgáltatást pedig a fejlett számítástechnikai eljárások, a számítógépek tették lehetővé.

Az előbbieket nyomán elmondhatjuk, hogy a műszaki fejlettségnek és további fejlesztésének köszönhetően egyre pontosabb és kevés hibával működő rendszereket használunk és használhatunk.

A Magyar Honvédség alapvető feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme, nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzése. Általános feladatainak kivitelezésében nagy segítséget nyújtanak a had- és műszaki tudományok, az ország teljes rendjének fenntartására, így különösen a belső rend megtartására azonban más szervek hivatottak, amelyek szintén kihasználják a korábban ismertetett rendszer előnyeit és az azzal kapcsolatos eljárásokat.

A magyar rendőrség legfontosabb feladata a közbiztonság fenntartása és a belső rend védelme. Ennek érdekében megelőzi és felderíti a bűncselekményeket, közreműködik a szabálysértések megelőzésében, feltárásában, eljár a külföldiek magyarországi beutazásával, tartózkodásával és letelepedésével kapcsolatos ügyekben. Közlekedési hatósági feladatai mellett eljár a kábító-

³ Executive Order – Making Open and Machine Readable the New Default for Government Information. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/05/09/executive-order-making-open-and-machine-readable-new-default-government>

szerral, fegyverrel, atomenergiával vagy egyéb veszélyes anyagokkal kapcsolatos ügyekben. A rendőrség köteles fenntartani a közterületek rendjét, védi a kiemelt intézményeket, épületeket. Katasztróféhelyzetben védelmezi az embereket, segítséget és felvilágosítást ad a rászorulóknak és együttműködik a helyi hatóságokkal, intézményekkel.

Ahhoz, hogy ezeket az alapvető feladatait és társadalmi rendeltetését jogszerűen és szakszerűen gyakorolhassa, illetve a kiemelt bűncselekmények elkövetőit felderítse, a nyílt eljárásokon kívül, olykor-olykor operatív nyomozást kell hogy végezzen (titkos adatszerzés, titkos információgyűjtés). Az ilyen típusú eljárások egyik alapvető forrása a helymeghatározó rendszer által megszerzhető információk és adatok sokasága, összessége.

A rendőrség titkos információgyűjtő tevékenységének rövid ismertetése

A nyomozástan (kriminalisztika) a bűn felderítésének a tudománya, a bűncselekmények elkövetésének eszközeivel, az elkövetők felderítésének lehetséges módszereivel foglalkozik. Főbb feladata a bűncselekmények felderítése, a bűncselekményt elkövető személyek beazonosítása, illetve az azzal kapcsolatos bizonyítékok beszerzése és felhasználása.

A titkos információgyűjtés a krimináltechnika egyik külön, sajátos eszközrendszerrel bíró területe. A titkos információgyűjtés egy az előbbi célok elérése érdekében folytatott megismerő tevékenység. A rendőrség társadalmi rendeltetése is egyben, de az adott társadalomban élők is joggal várják el, hogy a felderítést végző szervek a bűncselekményeket felderítsék, az elkövetőiket azonosítsák, az elkövetni szándékozott bűncselekményeket megelőzzék (prevenció), a megkezdett, de be nem fejezett bűncselekmény elkövetését megszakítsák.

A tanulmányban is fontos szerepet kap a bűncselekmény elkövetőjének a felderítése, amely egyrészt magában foglalja az ismeretlen elkövető kilétének, a körözés hatálya alatt álló elkövető tartózkodási helyének a megállapítását is.

A bűncselekmény elkövetésének felderítéséhez a hatályos jogi szabályozás kétféle jogi lehetőséget kínál: a nyílt eljárást, amely a büntetőeljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó nyomozati cselekmények végrehajtásából áll, illetve a titkos információgyűjtő, valamint adatszerző tevékenységet mint titkos eljárást.

A titkos krimináltechnikai információszerző eszközök több csoportba sorolhatók. Külső engedélyhez nem kötött eszköz például az informátor alkalmazása, bizalmi személy, más titkosan együttműködő személy igénybevétele, puhatolás vagy információgyűjtés, adatellenőrzés és adatkérés, más objektum, terep és útvonalszakasz, jármű, esemény, személy megfigyelése, a megfigyelés eredményének rögzítése hanggal, képpel, egyéb jeltechnikai eszközzel stb. Bírói, illetve a nemzetbiztonságot érintő egyes kérdések esetén miniszteri engedélyhez kötött eszköz például a titkos kutatás és az észlelteknél technikai eszközzel történő rögzítése, magánlakás technikai eszközökkel történő megfigyelése és az ott történtek rögzítése, levél, postai küldemény, telefonvezeték vagy azt helyettesítő távközlési rendszer útján továbbított közlés tartalmának megismerése és technikai eszközzel történő rögzítése stb.⁴

A terep és útvonalszakasz, jármű megfigyelése, eredményének technikai eszközzel történő rögzítése

Az operatív nyomozati cselekmények része, hogy a bűncselekmény adatait elemezzük, értékeljük, majd leszűrjük a megfelelő konzekvenciát. Éppen ezért kutatásomban is megállapítottam, hogy a bűnelemzés részévé vált az adatok széles körű elemzése, illetve megerősödött és nagyobb teret kapott a bűnügyi hírszerzés által szolgáltatott adatok vizsgálata is.

Mivel a társadalomra veszélyesebb bűncselekményeket általában többen követik el, akár bünszövetségről, akár bünszervezetről vagy csoportos elkövetőkről beszélünk, sokkal több információt szerezhetünk, ha ilyesfajta eszközöket és módszereket alkalmazunk.

Az efféle információkból képet kaphatunk az elkövetői csoport tagjairól, tevékenységéről, az elkövetők egymáshoz való kapcsolatáról és mindazokról a körülményekről, amelyek a bűncselekmény elkövetésére sarkallják őket.

A módszer segít felfedni azt is, hogy melyek a bünszervezet gyenge pontjai, és segít abban is, hogy az eljárás során meghatározzuk, milyen eszközöket használtak a bűncselekményhez. Ha ezt a módszert választjuk, és a megfigyelni kívánt gépjármű esetén akarjuk alkalmazni, akkor számtalan lehetőség és bizonyíték kerülhet a nyomozó hatóság birtokába.

A GPS műholdas járműkövetés speciális funkciói miatt bármikor tudható, hogy merre jár az autó, nem kell a gépkocsivezető elmondására hagyatkozni, esetleg követési technikákat alkalmazni, amikor is nagyobb eséllyel fordul elő

⁴ Kenese Attila: A titkos információgyűjtés és adatszérés alkalmazása és eredményének felhasználása során felmerülő jogértelmezési kérdések a bírósági gyakorlat tükrében. Jogi Fórum, 2013. május

dekonspiráció, és közben folyamatosan, online nyomkövetés alapján készül az elektronikus menetlevél, amelyből részletesen visszakereshetők az adatok.

A magasabb szintű GPS műholdasnyomkövetés-csomagokba pedig olyan mérések és adatok tartoznak, amelyekhez az online kapcsolaton túl általában különleges szenzorokra, műszaki tartalomra is szükség van.

A valós idejű GPS műholdas nyomon követés speciális program funkciói informálnak a sebességről, az összesen megtett útról és további releváns tudnivalókról. Ezekből pedig lehetőség nyílik további speciális elemzések, statisztikák és táblázatok készítésére, amelyek megkönnyítik a bűncselekmény felderítését, illetve az útvonal és az elkövetők beazonosítását is.

Esetelemzés

Az emberkereskedelem a hatályos jogi szabályozás szerint is az egyik legveszélyesebb kategóriába sorolt bűncselekmény, amely a közelmúltban globális méretű problémákat indukált, így szükségszerű volt, hogy az ellene való fellépés is nemzetközi méreteket öltjön. A bűncselekmény elkövetője nemcsak az emberi jogokat és az emberi méltóságot sérti, hanem egyebek között olyan deklarált, elismert alapjogokat is veszélyeztet, amelyek az emberi szabadsághoz, a befolyástól mentes akarattnyilvánításhoz, a helyváltoztatáshoz fűződő alapvető jogokhoz kapcsolódnak.

Köztudott, hogy nemzetközi viszonylatban az emberkereskedelemből származó bevételek egyebek között az országhatárokon átnyúló szervezett bűnözői körök profitjának a gyarapodásához járulnak hozzá, az ily módon illegálisan szerzett vagyont további súlyos bűncselekmények támogatására használják fel (terrorizmus, fegyverkereskedelem, kábítószer-kereskedelem). A szervezett bűnözés definiálására számos meghatározás született, szinte mindegyikben közös azon bűncselekmények körének megnevezése, amelyekből előteremthető a fenntartásukhoz szükséges bevétel. PhD-értekezésében *Czine Ágnes* az emberkereskedelmet és a prostitúciót a szervezett bűnözés egyik legfőbb pénzbevételi forrásának tekinti. „...*Közismert fogalom a szervezett bűnözés, amely szűkebb és tágabb értelemben foglal magában számos bűncselekményt. Ezek a következő bűncselekmények: a védelmi pénzek zsarolása, prostitúció, adócsalás, emberkereskedelem, embercsempésés...*”⁵

⁵ Czine Ágnes: Az emberkereskedelem, mint a szervezett bűnözés egyik megjelenési formája. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2011, 11. o.

Éppen ezért az emberkereskedelemmel kapcsolatos intézkedések jóval túlmutatnak az egyes országok által elvárt és megtett intézkedéseken, vagyis a bűncselekmény ellen nemzetközi fellépésre, együttműködésre és egymás támogatására van szükség.

Az emberkereskedelem túlmutat a nők elleni erőszak megjelenési formáiban, hiszen számos más bűncselekményt és jogellenes jelenséget is magában foglal, így például az illegális migrációt, az embercsempészetet, a prostitúció vagy kényszermunka jellegű kizsákmányolást, a szervezett koldultatást, az illegális örökbefogadást, illetve a szervkereskedelmet is.⁶

Az államok, az országok fejlődnek, a világ globalizálódik, ez a fejlődés azonban földrajzi elhelyezkedéstől függően hol lassabban, hol gyorsabban megy végbe. A területi adottságokból kifolyólag lesznek olyan országok, amelyeknek egyes országoknál jóval fejlettebb a gazdaságuk, az infrastruktúrájuk, így a munkaerő, a tőke, az ipar és a kereskedelem is oda vándorol. Mivel ezeken a helyeken az életszínvonal magasabb, a gazdaság sikeresebb, így növekszik a munkaerő-kereslet, ezért a fejletlenebb, szegényebb országokból a jobb élet reményében megindulnak az emberek az adott országba.

Magyarországon az emberkereskedelem elleni kezdeményezés, mint ahogy a hivatkozott stratégia is kiemeli, a szexuális kizsákmányolásra helyezi a hangsúlyt, de egyéb formáival is foglalkozik, mint például a kényszermunkával és a szervkereskedelemmel. Magyarország elsősorban tranzitország. A legtöbb sértettet Romániából és Ukrajnából szállítják Magyarországra, a célországok a nyugat-európai államok.

Magyarország az emberkereskedelem szempontjából alapvetően kiindulási, illetve tranzitország, egyes régiók tekintetében pedig célország. Az elmúlt időszak fejleményei azt mutatják, hogy a kiindulási ország jellege és a belső emberkereskedelem okozza a legnagyobb problémákat. Mindezek okán a nemzeti koordináció mellett elengedhetetlen a nemzetközi kapcsolatok ápolása, az együttműködés fejlesztése.

Magyarországnak egyre szorosabb kapcsolatot sikerült kiépítenie a célországnak tekintett Ausztriával, Svájjal és Németországgal is. A nemzetközi együttműködés nyomán hazánk is részt vállal az emberkereskedelem elleni küzdelemben. A hivatkozott stratégia célja, hogy az emberkereskedelem-

⁶ Berta Krisztina: Az emberkereskedelem elleni irányelvhez és az emberkereskedelem felszámolását célzó európai stratégiához kapcsolódó, valamint az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2008–2012 közötti nemzeti stratégiát felváltó négyéves stratégiai tervdokumentum. A stratégia az Új Magyarország Fejlesztési Terv: ÁROP-1.1.19-2012-2012-0007 azonosító számú, Hatásvizsgálatok és stratégiák elkészítése a Belügyminisztériumban projekt kiadásában. 10. o.

mel kapcsolatos valamennyi megnyilvánulási formát visszaszorítsuk külső és belső szempontból egyaránt, beleértve a kormányzatra háruló feladatok komplex megfogalmazását, és ezekre a megfelelő válaszok megadását.

Éppen ezért tartom fontosnak annak bemutatását, milyen alapvető hibák nehezítették egy ilyen jellegű bűncselekmény elkövetői körének beazonosítását és elfogását.

A rendőrség egyik helyi szervezeti egysége kerítés bűncselekmény megalapozott gyanúja miatt az elkövetői kör szélesítésének behatárolása céljából GPS-t szeretett volna telepíteni a bűncselekménnyel megalapozottan gyanúsítható személy gépjárművére. A telepítést hosszas felderítő munka előzte meg, figyelmet alkalmaztak a nyomozók, így információjuk volt arról, hogy az illetőnek milyen típusú gépjárműve van, mi a rendszáma és hol parkol.

A GPS telepítését egy éjszakai akcióban próbálták meg kivitelezni, a titkos eljárásba azonban a telepítést végző személyeken kívül mást nem vontak be. Míg a telepítést végző két nyomozó a GPS felhelyezésével volt elfoglalva, addig senki nem végezte az aznapi figyelmet, így történhetett meg, hogy a terhelt megjelent a saját gépjárműve mellett, és kérdőre vonta a telepítést végzőket.

A nyomozók a lelepleződés elkerülése érdekében úgynevezett legendát vetettek be: a területen csatornázási munkálatokat folytatnak, és azt ellenőrizték, a gépjármű alatt található-e csatornafedél.

Bár a GPS telepítése nem sikerült, de legalább a nyomozóknak nem esett bajuk. A történetekről jelentés készült, majd parancsnoki kivizsgálás keretében feltárták az okozott hibákat és a felelősöket.

Hiba volt, hogy aznap nem volt szolgálatban olyan figyelési egység, amely a célszemély mozgását, helyzetét és legfőképp a helyét meghatározhatta volna. A telepítést végző egységnél nem volt fedőkmány. A telepítést végzők egyikének figyelnie kellett volna, nem pedig mindkettejüknek az eszköz telepítésével foglalkoznia.

Részletesebb akciótervet kellett volna kidolgozni a megtervezett telepítéskor, illetve olyan személyek segítségét igénybe venni, akiket ezzel a feladattal megbíztak, például a szakszolgálat munkatársaiét.

Segítséget kellett volna kérni a központi erőktől, illetve oktatással elmélyíteni a helyes titkos információgyűjtő tevékenységre vonatkozó ismereteket, majd az ezzel foglalkozók mindebből le kell hogy vizsgáltsanak. A feladat végrehajtásakor elengedhetetlen a fokozott parancsnoki ellenőrzés. A beszámoltatás rendje, az eligazítás elengedhetetlen ahhoz, hogy felkészülhessünk az aprónak tűnő, mégis lényeges hibalehetőségekre is.

Következtetések, ajánlások

A módszer alkalmazása során feltárt hibák kiküszöbölése segíti az alkalmazás szakszerű végrehajtását. Ilyen például az oktatás. Az esetet külön szervezeti egységekre bontva oktatni kell, hogy az újabb hibák elkerülése céljából az állomány tagjai és az előjárók is levonhassák a következtetéseket.

Az oktatás, a képzés elengedhetetlen egy szervezet helyes működése alapjainak a megteremtéséhez. Ahhoz, hogy egy szervezet normaszzerűen működhessen, az összes dolgozójának ismernie kell a hatályos jogi szabályozást, azt, hogy melyek azok a normák, amelyek szükségesek a napi munkavégzésükhöz.

A hatóságoknak – területi, központi, helyi szinten is – külön oktatási tervet kellene kidolgozniuk az adott évre. Az oktatás általában adott egységekre bontva, az eligazítás keretein belül valósulhatna meg, az oktatási anyag megismerését a jelenlevők aláírásukkal igazolnák. Így elősegíthető, hogy az állomány megismerje, használja a hatályban levő normákat, és megvalósuljon az adott szervezet normaszzerű működése.

A telepítést és a titkos információgyűjtéssel kapcsolatos eljárásokat csak és kizárólag olyan személyeknek szabad végezniük, akiknek megfelelő tudásuk, szaktudásuk van, hiszen a titkos eljárás adja a bizonyítás egyik alapját, és ha az szak- vagy jogszerűtlenség következtében nem válik felhasználhatóvá, akkor oda a bizonyító erő.

Olyan szervezethez, szervezeti egységhez kell fordulni, amely a hatályos jogi szabályozás szerint illetékes és megvan a hatásköre, valamint a résztvevők speciális tudása nem veszélyezteti a bűncselekmények felderítését, az elkövetők elfogását.

Megfelelő szintű és tartalmú eligazítást kell tartani, amely kiterjed az akció kezdő és befejező időpontjára is. Az akció végrehajtására intézkedési vagy akciótervet kell kidolgozni annak érdekében, hogy a résztvevők megismerhessék és az alapvető hibákat törvényesen és szakszerűen elháríthassák.

Ha a végrehajtás közben fennáll a lelepleződés veszélye, terv birtokában rutinszerűen el lehet hártani, ennek módjára az eligazítás keretén belül ki kell térni (végrehajtás módja, helye, legfőképp ideje).